

Het Gilde

Heden ten dage bestaat een gilde uit een groep mensen met eenzelfde interesse en gevoel voor traditie. Die verenigd zijn en een gezamenlijke doelstelling of passie hebben. Om de nauwe band die er bestaat tussen de leden van een gilde te benadrukken wordt er gesproken van gildebroeders en gildezusters. De kenmerken van een volwassen gilde in de middeleeuwen waren o.a.:

- 1) *een gerichtheid op economisch belang*
- 2) *een publieke taak hebben*
- 3) *kleinschaligheid van werkplaats en winkels*
- 4) *monopolistisch*
- 5) *conservatief t.a.v. technieken*

Over het algemeen wordt aangenomen dat het woord gilde uit het Germaans ('geldan') stamt. De Germanen herdachten hun doden tijdens een dodenmaal, dat een duidelijk religieuze betekenis had. Het offer hierbij (meestal in natura) droeg de naam gilde. Deze naam ging over op de maaltijd zelf en later op de groep die aan de maaltijd deelnam.

De gilden ontstonden vanaf de 11^e eeuw. Ook de Romeinen kenden al een soort gilden, de *collegia*. Hier kon men zich vrijwillig bij aansluiten wanneer men hetzelfde vak bedreef.

In de middeleeuwen kennen we drie belangrijke groepen gilden.: "De Schuttersgilde", "de godsdienstige verenigingen en broederschappen" en de Ambachtsgilden".

Voordat de gilden bestonden richtten kooplieden 'broederschappen' of 'amicitiae' op om op hun positie tegenover feodale regelingen te versterken. Zij waren de voorlopers van het gilde. Deze verenigingen waren nog niet gericht op beroeps specifieke belangen. Zij waren nog vrij algemeen van aard en meer gericht op sociale contacten. Broederschappen waren door de (R.K.) kerk goedgekeurde verenigingen van leken met een godsvruchtig doel; het waren vaak beoefenaars van een bepaald ambacht die een eigen schutspatroom hadden, meestal met een eigen altaar in de kerk of een eigen kapel. Sommige ambachtsgilden zijn later uit die broederschappen ontstaan. De eerste gilden waren de koopmansgilden, ze heetten ook wel 'hanzen' of 'laken gilden'. De koopmansgilden verdwenen in de 16^e eeuw.

Doordat er steeds meer conflicten ontstonden tussen kooplieden en ambachtslieden over de prijs van de goederen ontstond de behoefte ambachtsgilden op te richten. Kooplieden wilden graag een hoge prijs voor de goederen terwijl de handwerkslieden gebaat waren met lage prijzen. Zij hielden het liever betaalbaar omdat zij meestal ook de consument waren.

Het onderhouden van de goddelijke dienst in een kerk bleef bij de ambachtsgilden nog steeds het belangrijkste. De economische aspecten waren een bijkomend element. In deze periode kwam het geregeld voor dat mensen uit verschillende ambachten lid waren van een en hetzelfde gilde. Dit heeft vermoedelijk ook te maken met het feit dat een gilde vaak een eigen altaar of zelfs een kapel onderhield. Aan het hoofd van een gilde stond de deken of gildemeester.

Na de reformatie in 1578 verdwenen veel van de puur godsdienstige verenigingen. Met name de gilden van de ambachtslieden bleven over. Hoewel er bij de ambachtsgilden nog nadrukkelijke een binding met de kerk bleef bestaan ging het gilde zich steeds meer kenmerken als een organisatie die

de belangen van vakgenoten wilde behartigen. Dat waren aanvankelijk b.v. economische, juridische en bestuurlijke regelingen en rechten voor de eigen groep. Later, bij de opkomst van de steden, werd dit steeds meer de economische belangenbehartiging. De juridische en bestuurlijk belangenbehartiging ging over naar het stadsbestuur.

In het oude (ambachts-) gilde werden van oorsprong kennis, tips en ervaring met elkaar uitgewisseld. Onbetwist daarbij is het positieve effect van de strenge controle van gilden op de kwaliteit van producten. Deelname aan het gilde in de middeleeuwen was verplicht, doordat men op die manier de concurrentie tussen de leden probeerde te reguleren. In 1798 werden de gilden afgeschaft. Het verplichtende karakter stemde niet overeen met het principe van vrije concurrentie dat toen van meer belang werd geacht.

Het toetreden tot een gilde is onderworpen aan (oude) tradities.

Zo kende men er de “naamafroeping” van de leden van het gilde bij bijeenkomsten. Zij werden één voor één opgeroepen, te beginnen met de grootmeester van het gilde, vervolgens diegenen die binnen het gilde een bijzondere functie bekleden of zullen opnemen en tenslotte de andere leden. Voor elk van hen werd bekend gemaakt

welke titel of benaming hen binnen het gilde werd toegekend. De grootmeester van het gilde vroeg bij installatie van een Gilde of bij opname van een nieuw lid om aan drie beloftes trouw te zweren en stelde de volgende vragen:

1. *(Naam) aanvaardt gij lid te worden van de [b.v. Nederlands Verluchters- en Kalligrafen-] gilde?*
2. *Belooft gij trouw aan de tradities van het gilde?*
3. *Belooft gij trouw aan datgene waar het gilde voor staat en zult gij dat te allen tijde verdedigen?*

Aan diegenen die binnen het gilde een speciale functie moeten opnemen werd bovendien nog een vierde vraag gesteld, m.n. of zij bereid waren deze functie binnen het gilde naar beste vermogen en steeds in het voordeel van het gilde te vervullen

Deze bijzondere functies waren:

1. Grootmeester van het gilde c.q. Gildemeester en Gildedeken.
2. Schrijver van het gilde. Hij/zij heeft de functie van secretaris.
3. Borzemeester van het gilde. Deze heeft de taak te waken over de financiën van het gilde.

De gildeleden waren allen gekleed in de gildekledij. Nadat de leden telkens bevestigend op de vragen hadden geantwoord, overhandigde de gildemeester het lid de gildemedaille/penning en de gildehoed met bijpassende versierselen.

Gilde en Gildepenning.

Gildebroeders hadden een “gildepenning” als bewijs van hun lidmaatschap. Gilden hebben schutpatronen. Het Sint-Lucasgilde overkoepelde zowel de kunstenaars als de kunstambachten. Hiertoe behoorden meesters die zich bezighielden met decoratieve kunst, zoals schilders en vergulders. Op deze penning (zie figuur) is een gevleugelde os met in zijn poten een wapenschild afgebeeld. De os is het symbool van de evangelist Lucas. De naam van het gilde verwijst naar deze evangelist. Zijn evangelie wordt gezien als het meest beeldend, met oog voor detail en sfeer. Volgens middeleeuwse legenden had hij een portret van Maria geschilderd. Ook Haarlem en Antwerpen kenden een St Lucasgilde.

Deze penning is van het 17e-eeuwse Middelburgse St. Lucasgilde.

De kalligrafen kennen echter geen patroonheilige maar een patroon-demon Tytyvyllus genaamd. Hierover in een ander artikel meer.

De Gildedeken. Wikipedia zegt over deze functie: *De deken is binnen een gilde de hoogste gezagsdrager. De functienaam deken is in gebruik sinds het tweede kwart van de zestiende eeuw. Voor die tijd heetten zij ouderman, overman, voorraetsman of raetsheer. Sommige gilden kenden twee dekens aan de top.*

De Gildemeester heeft een bredere functie dan een overste of deken van een gilde. Hij heeft ook een regionale functie en installeert b.v. nieuwe lokale gildes. De gildemeester van een regio draagt, in een plechtigheid, de leiding over aan de gildedeken van een nieuwe gilde.

Bij het installeren van een nieuwe lokale gilde las hij de opgestelde statuten van het nieuwe gilde voor, deed de naamafroeping voor alle (nu nieuwe) leden en nam de geloften af. Tot slot werd door alle aanwezigen een (volks?)lied gezongen. De plechtigheid werd gevolgd door een feestelijk buffet.

De gildemeester van het gilde die het peterschap op zich neemt zal tot op een zeker ogenblik de leiding nemen van de officiële de stichtings- of installatieplechtigheid.

De "peter" is een soort "vader in het geloof" aan wie het toekomt de volwassen dopeling in de christelijke initiatie bij te staan en die het peterschap uit te oefenen, aldus de kerkelijke definitie.

Het Gildeboek: een boek met de keuren en statuten, de namen van de leden en leerlingen en de geschiedenis van een gilde etc. kortom de complete administratie van een gilde.

Onderdeel daarvan is het meesterboek, waarin de namen werden opgetekend van ieder die de meesterproef had afgelegd met vermelding achter ieders naam van het betaalde recht.

De Gildebrieff is een getuigschrift van meesterschap. In de gildebrieven werden de werkwijzen en proeven tot gezel en meester beschreven en vastgelegd. De regels van het gilde. Dit had echter een groot nadeel. Doordat de werkwijzen in de gildebrieven werden vastgelegd en alleen zo uitgeoefend mochten worden, konden de werkwijzen formeel niet vernieuwd worden. Mensen met vernieuwende ideeën konden hun vernieuwingen niet naar buiten brengen omdat ze hierdoor in conflict kwamen met wat in de gildebrief als werkwijze was neergeschreven. Zij moesten de oude werkwijzen blijven volgen, omdat ze anders geen lid meer konden blijven van het gilde, c.q. niet konden toetreden tot het gilde en hierdoor hun beroep niet mochten uitoefenen. Ook bepaalde bevolkingsgroepen mochten geen lid van een gilde worden (onechte kinderen, horigen, Joden, doopsgezinden ed.).

Opleiding. Nieuwe leden werden vroeger via het gilde opgeleid en konden daar proeven afleggen. Na de opleiding werd een leerling benoemd tot 'gezel' en na het doen van de meesterproef bevorderd tot 'meester'. Echt meester werd hij echter pas, wanneer hij ook een eigen werkplaats had en leerlingen ging opleiden. In de tussentijd was hij nog steeds een soort "gezel", een meester-knecht.